

НАУЧНА ИЗГРАЂЕНОСТ ТАКТИКЕ КАО НАУКЕ ОДБРАНЕ

Зоран М. Крсмановић*

Универзитет одбране у Београду, Војна академија
Стеван Липтаи

Да би се неко подручје људског сазнања прихватило као наука, неопходно је да има битне конституенте: аутентичан предмет истраживања, теорију са кохерентним научним чињеницама, метод сазнавања сопственог предмета и језик, односно, категоријални апарат којим се општи (комуницира) у процесу сазнавања и излагања резултата истраживања. То су неопходни конституенти сваке науке. Тактика је једна од фундаменталних наука одбране и зато ће се у овом раду детаљније разматрати њена научна изграђеност кроз предмет, теорију, метод и језик. Тактика је најстарија наука у области наука одбране. Њено научно утемељење потврђује се у савременом периоду.

Кључне речи: *научна изграђеност, тактика, науке одбране, предмет, теорија, метод и језик.*

Увод

Током историјског развоја, посебно током епохе употребе савременог оружја, различите државе и војно-политички савези улагали су одређене напоре и средства у изградњу тактике. При томе су се у степену њене изграђености јавиле одређене квантитативне и квалитативне разлике. Оне су резултат мноштва објективних и субјективних околности, а највише су последица различитог приступа схватању проблема у овој области. Директне последице таквог стања су национално-доктринарна обојеност, нејединственост схватања и непотпуна научно-логичка утемељеност основних теоријских одредаба савремене тактике.

Истраживање научне утемељености (изграђености) основних теоријских одредаба тактике и јасно одређење према њима доприносе стварању неопходних предуслова за потврђивање изграђености тактике у научном смислу. Јединственим схватањем основних теоријских одредаба тактике превазишле би се национална и доктринарна неусаглашеност о овим питањима и формирали основи за њено потврђивање и изградњу. Истраживање овог проблема је најважнији део научне изграђености тактике као науке одбране и у њему се, управо, садржи одговор на основно питање целокупног истраживања.

* Пуковник др Зоран М. Крсмановић је професор на Војној академији.

Стога се под научном изграђеношћу тактике као науке одбране, у овом раду, подразумева подразумева степен научне изграђености тактике уопште, њеног објекта, предмета, теорије, језика и метода.

Одређење објекта и предмета тактике и сагледавање њихове научне утемељености полазна су тачка у разматрању осталих основних теоријских одредаба тактике. На основу досадашњих разматрања војних теоретичара у свету може се закључити да се питање објекта проучавања тактике (наука одбране, војних наука и ратне вештине), сем у појединачним случајевима, потпуно запостављало. Уместо термина објект, војни теоретичари су користили термин предмет, подводећи најчешће под њега садржај појма објект. Како су објект и предмет тактике различити појмови, то намеће и потребу њиховог општег одређења на бази филозофско-методолошких поставки.

Поред тога, у раду се разматрају и предмет, теорија, језик и метод тактике са аспекта научне изграђености.

О објекту тактике

Савремени војни теоретичари често садржај појма објект тактике сврставају под термин предмет тактике.¹ У том смислу се, у теоријским радовима, „предмет“ тактике одређује на различите начине. То се може видети из следећих навода: (1) „Основни предмет проучавања тактике је борба као једна од појава рата“;² (2) „Тактика је теорија и пракса припремања и вођења бојева и борби“;³ (3) „Предмет тактике није потребно посебно доказивати, јер су бој и борба (у ужем смислу) предмет тактике од њеног постанка, а то су најмасовније друштвене појаве у оружаном сукобу“;⁴ (4) „Теорија тактике проучава законитости боја (борбе у ужем смислу), њиховог припремања, обезбеђења и вођења, и других тактичких дејстава повезаних са борбом...“;⁵ (5) „Као теорија (научна дисциплина) тактика изучава законитости и карактеристике борбених дејстава... разрађује и дефинише основна начела борбе и боја...“;⁶ (6) „... могу се издвојити три предмета тактике: 1) бој, 2) борба, 3) борбена дејства тактичких јединица“;⁷ (7) „Тактика је научна дисциплина о припреми и извођењу борбених дејстава, боја и борбе...“;⁸ (8) „... да би редефинисан бој (односно проблеми у њему), као појава, био најприхватљивији за предмет тактике“;⁹ (9) „Тактика је наука о употреби оружа-

¹ То је и конвенционално прихваћен став. Део теоретичара филозофије науке и методологије, такође, заступа овакво мишљење.

² Сковороткин, М.: Тактика као саставни део ратне вештине (студија), Збирка чланака из тактике, „Војно дело“, Београд, 1964, стр. 18.

³ Пекорари, М.: Три гране војне науке (реферат), Војна наука (зборник реферата), ВИЗ, Београд, 1971, стр. 363.

⁴ Шћекић, М.: Шта изучава тактика (реферат), Војна наука (зборник реферата), ВИЗ, Београд, 1971, стр. 455.

⁵ Војни речник, Војноштампарско предузеће, Београд, 1967, стр. 325.

⁶ Група аутора: Тактика, организација и намена тактичких јединица КоВ ЈНА и ТО (уџбеник за ВА и Факултет ОНО), књига 1, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 13.

⁷ Група аутора: Теорија ратне вештине (хрестоматија), ЦВВШ ОС, Београд, 1990, стр. 176.

⁸ Илић, С.: Подела „ратне вештине“ и садржај стратегије, оператике и тактике, (реферат) Војна наука (зборник реферата), ВИЗ, Београд, 1971, стр. 356.

⁹ Сакан, М.: Тактика, најзначајнија дисциплина ратне вештине (чланак) „Нови гласник“, бр. 1/1994. ВИНЦ, Београд, ст. 22.

них снага у боју“;¹⁰ (10) „Тактика изучава бој као једну од најважнијих појава рата“;¹¹ (11) „Тактика је више него било која друга грана ратне вештине везана са захтевима боја“;¹² (12) „...тактика се бави теоријом и праксом припремања, организовања и извођења борбених дејстава тактичких јединица...“.¹³

На основу наведених одређења могу се, у основи, уочити четири различита приступа одређењу објекта („предмета“) тактике. То су: а) борба, б) борбена дејства тактичких јединица, в) бој, г) борба и бој.

Разлике у приступима резултат су различитог схватања суштине појмова који се наводе као објекат („предмет“), различитих доктринарних ставова појединих земаља, различитог приступа тактици и наукама одбране (војним наукама) уопште.

а) Појам *борба* у наукама одбране изазива праву конфузију, због неадекватне употребе. У претходним разматрањима наведени су његово номинално значење и суштина. У наукама одбране овај се појам користи вишесмислено, и то као:¹⁴

- ✓ сукоб нижих тактичких јединица, бродова, групе бродова;
- ✓ синоним за оружану борбу у целини;
- ✓ општи појам за међусобно сукобљавање (класно, политичко, економско и сл.), деловање против нечега, надметање...

Појам борба односи се на умну и телесну, оружану и неоружану, могућу и стварну борбу. У оквиру наука одбране првенствено се разматра као оружана и неоружана. Оружана борба садржи претежно односе ништења, а неоружана односе ометања. Логички и језички је неприхватљиво да један од најопштијих појмова, који садржи већи број посебних и појединачних појмова наука одбране (војних наука), буде употребљен за означавање најнижег облика оружане борбе који творе борбена дејства нижих тактичких јединица. Борба не може бити „...облик борбених дејстава...“;¹⁵ јер представља двострану појаву, а борбена дејства су једностран процес. Погрешно одређење овог појма доводи до „присвајања борбе“ и израза као што су, на пример, наша борба и њихова борба. Све то ремети целокупну структуру категоријалних појмова тактике и наука одбране уопште. Како нека научна дисциплина (наука), или област љуске делатности која претендује да то буде, тежи усаглашеном логичком значењу термина, то и појам борба треба једнозначно одредити, у смислу општег (категоријалног) појма наука одбране, без додатног конвенционалног компликовања. Због тога борба, као општи појам, није примерена објекту тактике.

б) *Борбена дејства тактичких јединица* су основни чиниоци облика оружане борбе који изучава тактика. Како објект тактике не представља механичку синтезу два борбена дејства на тактичком нивоу, већ квалитативно нову појаву коју она творе међусобним односима ништења и ометања, то се борбена дејства не могу одредити као објект тактике. Ограничавање објекта тактике на искључиво изучавање борбених дејстава водило би формалнологичком приступу у решавању овог проблема. Уколико би се при-

¹⁰ Клаузевиц, К. Ф.: О рату, стр. 92.

¹¹ Резниченко, В. Г.: Тактика, ВИЗ, Београд, 1969, стр. 14.

¹² Свечин, А.: Стратегија, „Војно дело“, Београд, 1956, стр. 12.

¹³ Група аутора, Бој на копну (студија), ЦВВШ КоВ ЈНА, Београд, 1985, стр. 2.

¹⁴ Војни речник, стр. 31

¹⁵ Стратегија оружане борбе, ССНО, Београд, 1983, стр. 317.

хватило ово становиште, оно би условило дефинисање осталих делова наука одбране (ортодоксних) и њих самих. У том погледу, објект оператике била би борбена дејства оперативних јединица и састава, објект стратегије – борбена дејства стратегијских састава, а објект наука одбране (војних наука) борбена дејства уопште. Тиме би се процеси борбених дејстава изучавали одвојено, а тоталитет појединих облика оружане борбе и оружане борбе као целине био занемарен. Борбена дејства једне стране су у одређеном комплементарном односу са борбеним дејствима друге стране и обратно. Тактика се кроз историју најчешће бавила међусобно супротстављеним борбеним дејствима. Поред тога, тактика се усмеравала и на друга питања која нису директан садржај борбених дејстава, као што су: развој борбених средстава, организација тактичких јединица по родовима, унапређење система обуке, итд. Због тога је неприхватљиво становиште да су борбена дејства тактичких јединица – објект тактике.

в) *Бој* се, као појава, различито третира у радовима теоретичара тактике, наука одбране (војних наука и ратне вештине) уопште. За ово разматрање интересантна су следећа одређења: (1) „Бој је облик борбених дејстава... у оквиру операције и самостално“;¹⁶ (2) „Најмасовнији бојеви су нападни и одбрамбени... против десанта...“;¹⁷ (3) „Бој – организовани оружани сукоб... Воде га здружене тактичке јединице, бригаде и дивизије, одговарајуће морнаричке и авијацијске јединице... Води се по начелима тактике. Бој на мору је борба тактичких јединица (одреда бродова и тактичких група)...“;¹⁸ (4) „Бој на копну је облик борбених дејстава у коме се... обједињавају, усмеравају и изводе нападне и одбрамбене борбе, борбене тактичке радње и друга дејства и активности... ради... постизања циља тактичког и оперативног значаја.“;¹⁹ (5) „...Бој је други по величини облик борбених дејстава... у односу на борбу он је виши и сложенији облик борбених дејстава, а у односу на операцију нижи... Бој се изводи у саставу операције...“;²⁰ (6) „...Судар између зараћених страна...“;²¹ (7) „Бој је оружана борба тактичких јединица... Циљ боја је... савремени здружени бој, обично, представља део операције, битке“.²²

У наведеним одређењима бој се, најчешће, погрешно третира као облик борбеног дејства, тј. усмерена једнострана активност, која се спроводи у оквиру операције или самостално. Бој, наводно, има свој циљ и „воде га“ одређени субјекти.

Насупрот томе, разматрања развоја тактике кроз историју и суштине појмова: рат, оружана борба и борбена дејства, указују на то да је бој комплексна, двострана друштвена појава. То је облик оружане борбе одређеног нивоа и обима. У основи, чине га тактичка борбена дејства од појединца (двобој) до највиших тактичких јединица. Одређење боја као појаве која се односи на целокупан тактички ниво није ново. Такво становиште у својим радовима заступа и део савремених војних теоретичара.²³

¹⁶ Основи концепције ОНО и ДСЗ и стратегије оружане борбе, ССНО, Београд, 1986, стр. 286.

¹⁷ Исто, стр. 287.

¹⁸ Војни речник, стр. 28.

¹⁹ Група аутора Бој на копну, стр. 12.

²⁰ Исто, стр. 13.

²¹ Путник, Р.: Служба ђенералштаба, 2. део, Служба у ратно доба, Штампарска радионица војног министарства, Београд, 1899, стр. 476.

²² Резниченко, В. Г.: Тактика, стр. 14.

²³ Видети следеће радове: Нинић, Р., Размишљање о тактици, стр. 81; Сакан, М., Тактика – Најзначајнија научна дисциплина ратне вештине, стр. 21; Вишњић, Д., Појам оружане борбе, стр. 108; Резниченко, В. Г., Тактика, стр. 14.

Бој је, дакле, најнижи, релативно самостални облик оружане борбе, који представља вредносно неутралну појаву. Он је један од основних категоријалних појмова тактике. Како тактичка борбена дејства, међусобно супротстављена, у боју могу иницирати различити субјекти, то се разликују бојеви које чине дејства различитих тактичких јединица. Тако се, на пример, разликује бој који чине борбена дејства батаљона у нападу и чете у одбрани од боја који чине борбена дејства бригаде у нападу и батаљона у одбрани.²⁴ Али, несумњиво је да сви бојеви имају опште карактеристике које их и чине јединствено схваћеним појмом.

Бој представља део вишег облика оружане борбе (који чине два оперативна борбена дејства). Исход боја је позитивног предзнака за ону страну у боју која је углавном (или у потпуности) остварила своје циљеве, а негативног за ону која то није успела.²⁵ Зато се бој може прихватити као објект тактике, јер је то подручје стварности којим се она бави. При томе се бој узима као појам. Без претензија за коначним дефинисањем боја, он се може схватити као најнижи облик оружане борбе који, у основи, чине тактичка борбена дејства међусобно супротстављених страна, усмерених на остваривање *циљева тактичког нивоа*.²⁶

г) На основу претходно изложеног лако је закључити због чега је схватање о *борби* и *боју*, као објекту тактике, неприхватљиво. Поред осталог, није логично да се једној области људског деловања одреде два објекта, посебно са овако различитом суштином. Поред тога, већ је објашњено да је борба општији појам наука одбране (ратне вештине), те да „...не може бити 'подређена' нижим појмовима (род не може бити подређен класи)“.²⁷ Како је бој нижи појам од борбе, тј. њена класа, а истовремено и одређени облик и ниво оружане борбе, као посебног облика појма борба, то она не може бити део боја. Истовремено је и значење борбе као најнижег облика оружане борбе неприхватљиво, што значи да борба и бој заједно не могу бити објект тактике.

У оквиру боја, као објекта тактике, уочавају се различити проблеми практичне активности људи. Они, у основи, чине предмет тактике.

Предмет тактике

У свакој области људске делатности, а поготово у науци, човек настоји да спозна појаву у којој испољава своју практичну активност. Та појава је део стварности коју човек праксом трансформише и појмовним апаратом схвата. Иста појава може се проучавати са разних аспеката и на разне начине. Људи најчешће немају довољно знања о појавама стварности, већ кроз своју делатност стварају и могућност стицања знања о њима. Током практиковања они наилазе на одређене проблеме или скупове проблема који се налазе у оквиру подручја одређеног објекта, као дела стварности.

²⁴ Проблем творбе облика оружане борбе од тактичког и оперативног борбеног дејства повезан је са проблемом поделе ратне вештине. Он се може решити конвенцијом или прихватањем двојне поделе.

²⁵ Вишњић, Д.: Појам оружане борбе, стр. 109.

²⁶ Израз тактички ниво, а не тактички значај, није случајно употребљен. Понекад се борбеним дејствима у склопу бојева могу остварити циљеви оперативног или, чак, стратегијског значаја, но и тада су борбена дејства – по обиму снага, простору и другим карактеристикама – на тактичком нивоу.

²⁷ Нинић, Р.: Размишљање о тактици, стр. 81.

Сам објекат одређује и природу проблема. Проблеми најчешће настају као последица недовољно објашњених искустава или, пак, искустава која противурече ранијим.²⁸

Проблем је „...оно питање које тражи одговор, а тај одговор се не види одмах, не може се сагледати какав би био тај одговор“.²⁹ Човек поставља многа питања у извесној области, али проблем представљају само она за које постоји одговор, али нису тренутно решена. Насупрот њима, питања која немају одговоре нису више актуелна – нису проблеми. Проблеми које човек поставља пред себе у процесу свог практиковања у одређеној области чине срж предмета сазнавања.

„Предмет ма које науке је комплекс нових, актуелних, међусобно сродних проблема који настају у процесу практичне интеракције човека и објективног света. У свакој појединој науци одредба њеног предмета је функција практичног искуства о једном одређеном подручју стварности, језика, методолошких и филозофских претпоставки, норми за практичну делатност, и специфичних начина организације података“.³⁰

Предмет науке или ненауке налази се у домену њеног објекта. Он указује на аспект приласка објекту проучавања и на начин решавања проблема и изнаглажења одговора на поједина питања. При томе је потребно пронаћи нове информације и извести одређене теоријске и практичне, које се морају заснивати на објективном искуству и опредељењу за деловање у реалним интелектуалним и физичким оквирима. Такво опредељење доводи до чврсте повезаности предмета и метода. Предмет сазнавања је динамичка категорија која се мења, зависно од решавања постављених и формулисања нових проблема. Предмет је резултат практичног деловања човека, било у емпиријском, било у теоријском смислу. Предмет сазнавања је централни проблем теорије одређене области.

Сви општи ставови предмета пружају солидну основу за њихову конкретизацију у домену тактике. У том смислу ће се опште одређење Марковића конкретизовати у домену тактике.

Општа одређења о предмету проучавања и емпиријско искуство тактике указује да се у оквиру боја, као појма, и подручја друштвене стварности, човек сусреће са различитим проблемима теоријске и емпиријске природе.

Проблеми теоријске природе настају у покушају теоријског уобличавања појединих одређења боја и у научном конституисању тактике.

Емпиријски проблеми у области тактике последица су њеног примењеног карактера. Тактика је, од свих наука одбране (војних наука), најнепосредније везана за практиковање борбених дејстава. У том погледу се највећи део проблема односи на изнаглажење адекватних решења и упутстава за практичну делатност. Зато предмет тактике обухвата и ове елементе. Њено основно усмерење и крајњи прагматични циљ је, управо, изнаглажење доктринарних одредаба научно заснованих у теоријском и емпиријском смислу. Како су те одредбе зависне од промена услова извођења борбених дејстава, посебно од технолошког развоја и борбених средстава, то се оне морају непрекидно преиспитивати, допуњавати или коренито мењати. Оне су, у ствари, конкретан одговор и решење проблема у пракси тактике.

²⁸ Интерпретација ставова – Марковић, М.: Филозофски основи науке, стр. 23.

²⁹ Зајечарановић, Г.: Основи методологије науке, „Научна књига“, Београд, 1977, стр. 169.

³⁰ Марковић, М.: Филозофски основи науке, стр. 24.

Може се закључити да предмет тактике представља комплекс актуелних и међусобно сродних проблема са којима се човек сусреће током припреме и извођења борбених дејстава у оквиру боја и у покушају сазнавања суштине боја као појма, с једне стране, и комплекс језичких, методолошких, историјских, теоријских, нормативних и других проблема конституенаса тактике као науке, с друге стране.

Теорија тактике

Разматрање теорије тактике је тежишно питање њене научне утемељености, односно њених основних конституенаса. Теорија тактике се током разматрања у историјском периоду најчешће развијала у оквиру теорије наука одбране (војних наука). У првом периоду она се превасходно односила на описивање борбених дејстава. Поједини аутори су описивали понашање људи, односно, праксу људи у боју. Делови теорије тактике налазили су се често у појединим писаним делима историчара и војних теоретичара. Касније су ти делови уопштавани и претварани у теоријске постулате о начину поступања у извесним борбеним ситуацијама на нивоу тактике. У садашњем развоју теорија тактике, и код нас и у свету, поред давања одговора на питање „како“ деловати у конкретним ситуацијама, дају одговоре и на питање „зашто“ баш треба тако деловати и како треба деловати у будућности. У садашњем времену све већи број теоретичара тактике прилази објашњењу тактике и њене теорије користећи научни приступ и савремену методологију. Тако се сада теорија тактике све више приближава ваљаним прогнозама за конкретно тактичко поступање у различитим условима ангажовања. Некада су у теорији тактике разматрана питања која су се односила како на предмет тактике, тако и на саму њену методологију. Може се закључити да је теоријска изграђеност тактике на релативно високом нивоу.

И теорија тактике у наукама одбране у Републици Србији у малом је заостатку у односу на теоријску изграђеност и праксу стратегије. Још увек има извесних недоречености у дефинисању појединих појмова из тактике и њихово коректно сврставање и објашњење. Свакако да теоријска уопштавања о бојевима треба да буду што више заснована на емпиријским чињеницама и подацима и експериментима, него на дедуктивним закључцима из доктрине одбране или, пак, теорије операција.

Такође, теорија тактике треба да прати сва најновија достигнућа у развоју и усавршавању свих фактора оружане борбе и организацијско-формацијских промена. На данашњем степену развоја теорија тактике има изграђене елементе структуре: предмет, основни речник, основне ставове, хипотезе, теореме, научне законитости и законе. Она има и своје основне димензије.

Основне димензије теорије тактике огледају се у оквиру: предметности, општости, сазнајне моћи, формализованости и плодности.

Предметност теорије тактике исказана је њеном усмереношћу на бој са којом се команде и јединице сусрећу у реалној борбеној ситуацији. Та димензија је основни оријентир (светионик), идеја водилца на коју је теорија тактике усмерена. Предметност доприноси увек јасној оријентацији и спречава лутање у теорији тактике.

Опшност се огледа у томе што се бој изучава у свом тоталитету. Свакако да је бој знатно ужи од операције (битке) и оружане борбе у целини, те је стога и теорија тактике мање општа него теорије оператике и стратегије. Теорија тактике је конкретна, што се тачно односи на одређену појаву, на пример на напад, одбрану, заседу и сл.

Сазнајна моћ теорије тактике слична је сазнајној моћи теорија других друштвених наука. Свакако, у теорији тактике постоји довољан број чињеница на основу којих се бој као појава и проблеми у њему и око њега могу научно описати, класификовати, објаснити и делимично предвиђати. Теорија тактике је веома блиска пракси, што доприноси њеној бољој конкретизацији, аргументацији и емпиријској поткрепљености. То се односи на теорије ангажовања појединаца, група војника и нижих родовских јединица и појединих служби и специјалности; конкретан развој и употребу борбених и убојних средстава и зависност активности и поступања јединица у боју од конкретних услова, противника и примењеног система оружја.

Теорија тактике је *формализована* у довољној мери. Највише су формализовани елементи који се односе на рад команде у току планирања дејства (стандардне оперативне процедуре) и рад у току процеса припреме и вођења напада, одбране и других дејстава. Тешкоћу при формализацији чини веома широко историјско-емпиријско поље и оригиналност сваког боја појединачно.

Плодност теорије тактике одређена је, пре свега, њеним предметом. Теорија тактике усмерена је претежно на будућу стварност боја. Провера хипотеза прогностичког садржаја такође је под знаком питања. Такве хипотезе могуће је проверити у потпуности тек када до прогнозиране појаве дође у пракси.

Сазнајна улога теорије тактике може се разматрати у теоријско-сазнајном и примењеном или практичном смислу.

У *теоријско-сазнајном смислу* сазнајна улога односи се на проверу постојећих знања, оријентацију и инспирацију у научном истраживању. Најчешће обухвата: сазнавање појединачних предмета и процеса, научни опис, класификовање и објашњење тих предмета и процеса у оквиру боја, проширивање постојећих знања о боју, проверу и верификацију постојећих сазнања о предметима и процесима у оквиру боја, оријентацију у даљем научном изграђивању тактике и израду пројеката за даље научно истраживање.

Истраживање појединачних предмета и процеса у оквиру боја је значајан момент теоријско-сазнајне улоге тактике. Сазнавање је усмерено ка откривању истина, или бар вероватних истина које се односе на све појединачне предмете и појаве у оквиру боја, али и на бој у тоталитету и у окружењу.

Теорија тактике, свакако, представља базу за израду нових научно-истраживачких пројеката. Претходна (научно проверена, непроверена и искуствена) знања могу бити извори за нова научна истраживања и нове научне теорије.

Примењена (практична) улога теорије тактике усмерена је ка решавању конкретних практичних проблема у боју. На основу теорије тактике, у области боја долази се до закључака који се претварају у доктринарна упутства којима се регулишу оптимална практична делатност људи у боју. Теорија тактике, дакле, оријентише практичну активност људи и ствара услове за боље научно и искуствено сазнавање процеса тактичких борбених дејстава и појава боја у целини.

Језик тактике

Језик тактике заснован је на општим одликама српског књижевног језика, језика наука уопште и језика наука одбране (војних наука). Поред тога, он има и извесне специфичности, које произилазе, из специфичности тактике, као науке, и боја као најниже врсте оружаног сукоба. Он има богату традицију. Развијао се током неколико хиљада година. (Најстарије дело из области војне науке написано је око 500 година пре нове ере на територији данашње Кине). Језик тактике конвенционално је добро дефинисан; обилује бројним терминима који су конвенционално прихваћени или су преузети из језика других наука. Карактеришу га концизност, мали број речи и понекад недовољна аргументованост. Битан је и наглашен значај језика, пре свега због правилне интерпретације да би се спречиле велике последице које би могле негативно утицати на живот и здравље људи и стање материјално-техничких средстава уопште.

Тежиште језика тактике, нарочито језика нижих тактичких јединица, јесу језик командовања, нормативни језик и специфични сигнали помоћу којих јединице комуницирају у борбеним дејствима.

Језик командовања је веома битан због тога што се на тактичком нивоу најчешће користи говорна комуникација. Командант мора да поседује бројне способности, међу којима говорна култура заузима централно место. Теоретичари језика, на пример, тврде да и најлепше написана песма постиже праву вредност тек кад се изговори. Слично је и са наређивањем и командовањем. Садржај који командант саопштава добија праву вредност тек када се саопшти. Дакле, није само реч о садржају поруке. Реч је, пре свега, о начину како се саопштава, контексту у којем се исказује и њеном утицају на аудиторијум (потчињене војнике и старешине).

Језик тактике обилује бројним симболима који се користе у току борбених дејстава. Овде се, пре свега, мисли на специфичне симболе који се користе за представљање војника, јединица, старешина, командних места, родова и служби и других елемената у процесу израде радних карата, скица, шема, цртежа, симулационих и других модела. Језик тактике карактерише и велики број сигнала који се користе за међусобну комуникацију. Сигнали се могу преносити разним уређајима од најсавременијих до свакодневних.

Дакле, може се запазити да је језик тактике битно условљен степеном развијености њеног предмета и теорије. Такође, и развијен језик доприноси и самом развоју предмета и теорије тактике. Језик тактике има богату традицију и омогућава успешну комуникацију. Сада је развијен на потребном нивоу који омогућава једноставну и успешну комуникацију. Конституенци тактике су међусобно условљени и њихова кохерентност у развијању јесте услов да се тактика као наука доследније и још брже развија.

Методе тактике

Да би могла плански сазнавати свој предмет и сазнања проверавати и уграђивати у теоријски фонд, тактика има и сопствене методе истраживања. Познато је да две и више наука користе исте методе, па ипак се сматра да су то методе сваке науке посебно, јер исте методе примењене на различите предмете истраживања

доживљавају извесну трансформацију. Метода тактике има све елементе структуре методе науке уопште. Поред тога, она има и извесне специфичности које су конкретизоване проблемима у области боја као врсте оружаног сукоба. У тактици су нарочито развијене теорије о пројектовању, организовању и реализовању истраживања и изради научних саопштења. У тактици је реализован велики број истраживачких задатака, са веома корисним резултатима за још чвршће научно утемељење тактике уопште и методе тактике посебно.

У тактици се користе све врсте научних метода које се користе у науци уопште, али су доминантни метода моделовања, статистичка метода, историјско-компаративна метода, метода експеримента, метода посматрања, метода испитивања, метода анализе садржаја, методе прогнозирања и методе операционих истраживања.

У тактици се примењују и користе све врсте модела. Најчешће се користе: текстуални, графички, математички, симулациони и физички модели. Текстуални модели се користе у облику књига, скрипти, студија, монографија, уџбеника, правила, упутстава, наређења и слично, у којима су описани узроци и токови одвијања борбених дејстава у боју и бој као целина. Графички модели користе се у истраживању структуре борбених дејстава, варијанти ангажовања и слично. Математички модели су најприсутнији у процесу процене ситуације и избору курсева акције, за истраживање односа снага, ватрених могућности система оружја и слично. Симулације су нарочито корисне за истраживање процеса одвијања борбених дејстава (различитих бојева). Погодне су за истраживање оних проблема чије истраживање на другим моделима или на оригиналу не би било могуће због реалне опасности по живот и здравље људи. Физички модели се највише користе у истраживању структуре, функционисања и утврђивања законитости настанка и развоја борбених дејстава (боја). У тактици се најчешће користе тактичке вежбе, увежбавања и гађања.

Статистичка метода се највише користи за обраду квантитативних података добијених тестирањем и снимањем појава у тактици. Од статистичких техника највише се користе: проценти, пропорције, коефицијенти односа, дистрибуција фреквенције и мере централне тенденције. У последње време нарочито се интензивира примена метода мултиваријантне анализе.

Историјско-компаративна метода користи се за утврђивање фаза развоја појединих врста борбених дејстава, наоружања и опреме и других предмета и појава значајних за тактику. Применом те методе долази се до сазнања о настанку, ескалацији, кулминацији, стагнацији, опадању и престанку развоја и постојања одређених појава и процеса. Ова метода је веома значајна и за изналагање принципа, начела, законитости и закона у тактици. Она је корисна и у процесу прогнозирања будућег стања боја и борбених дејстава тактичког нивоа.

У истраживању проблема тактике могу се успешно примењивати и остале врсте познатих научних метода. Њихова примена је пожељна и могућа. Дакле, тактика има своју методу, као веома значајан конституенс. Она је неодвојива од научних и других активности у тактици. Ипак, треба знати да се научним методама долази до истинитих сазнања, на основу којих се тек накнадно (касније) мења најпре теорија, а затим и пракса боја. На тај начин научне методе посредно утичу на праксу, у смислу њене рационализације и унапређења.

Закључак

Тактика је најстарија наука у оквиру наука одбране. Данас има развијене основне конституенсе који је сврставају у посебну науку одбране. Поседује изграђен предмет, развијену сопствену теорију, користи сопствени језик и методе науке. Најближа је практичном деловању јединица оружаних снага (војске) приликом припреме и вођења боја. У новије време успешно се примењује истраживачки поступак у решавању проблема тактике. Тактика се у свакој земљи особено развијала и сви је, углавном, сматрају за базичну науку наука одбране (војних наука). Као веома конкретна наука присутна је скоро свакодневно у појединим деловима света у конкретном (практичном) испољавању. Што се боље буде познавала и уважавала као наука, практиковање у оквиру боја у евентуалним будућем оружаном сукобу биће успешније.

Литература

1. Група аутора, *Бој на копну* (студија), ЦВВШ КоВ ЈНА, Београд, 1985.
2. Група аутора, *Методологија ратне вештине*, ЦВВШ, Београд, 1996.
3. Група аутора: *Тактика, организација и намена тактичких јединица КоВ ЈНА и ТО* (уџбеник за ВА и Факултет ОНО), књига 1, ВИЗ, Београд, 1981.
4. Група аутора: *Теорија ратне вештине* (хрестоматија), ЦВВШ ОС, Београд, 1990.
5. *Војни речник*, Војноштампарско предузеће, Београд, 1967.
6. Вишњић, Д.: *Појам оружане борбе*, ВИЗ Београд, 1998.
7. Даниген, Џ.: *Како водити рат, Општи приручник за савремено ратовање, Оружје, оружане снаге и тактика целог света*, ВИНЦ, Београд 1993.
8. Илић, С.: Подела „ратне вештине“ и садржај стратегије, оператике и тактике, (реферат) *Војна наука* (зборник реферата), ВИЗ, Београд, 1971.
9. Кантон, Џ.: *Екстремна будућност*, Клио, Београд, 2009.
10. Клаузевиц, К. Ф.: *О рату*, ВИЗ, Београд, 1963.
11. Липтаи, С.: *Теоријска изграђеност тактике*, Војна академија, Београд 2001.
12. Марковић, М.: *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981.
13. Пекорари, М.: Три гране војне науке (реферат), *Војна наука* (зборник реферата), ВИЗ, Београд, 1971.
14. Резниченко, В. Г.: *Тактика*, ВИЗ, Београд, 1969.
15. Сакан, М.: *Војне науке*, Војна академија, Београд, 2003.
16. Сакан, М.: *Методологија војних наука*, ВИЗ, Београд, 2006.
17. Сакан, М.: Тактика, најзначајнија дисциплина ратне вештине (чланак), *Нови гласник*, бр. 1/1994. ВИНЦ, Београд 1994.
18. Свечин, А.: *Стратегија, „Војно дело“*, Београд, 1956.
19. Сун Цу Ву, *Вештина ратовања*, (Најстарије дело у области војних наука), Мала војна библиотека, Београд, 1952.
20. Сковороткин, М.: *Тактика као саставни део ратне вештине* (студија), Збирка чланака из тактике, „Војно дело“, Београд, 1964.
21. Шћекић, М.: *Шта изучава тактика* (реферат) *Војна наука* (зборник реферата), ВИЗ, Београд, 1971, стр. 455.